NOTITIE

Bestemd voor:	Ministerie van LVVN
Afkomstig van:	Sovon vogelonderzoek Nederland
Datum:	November 2026
Notitie-nummer:	2026.049.4.2
Betreft:	Aantal paren Woudaap en Roerdomp in Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux

ACHTERGROND

Natura 2000-gebied Strabrechtse Heide & Beuven

Het Natura 2000-gebied Strabrechtse Heide & Beuven is op 25 april 2013 aangewezen in het kader van de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn. In mei 2003 was het gebied al aangemeld als Habitatrichtlijngebied, om in december 2004 door de Europese Commissie te worden geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied betreft alleen het centrale deel van het Natura 2000-gebied (het zuidelijke deel van de Strabrechtse Heide).

Onder de Habitatrichtlijn is het Natura 2000-gebied aangewezen voor (onder ander) de habitattypen Zeer zwakgebufferde vennen [H3110] en Zwakgebufferde vennen [H3130] met voor beide een uitbreidingsdoel voor kwaliteit en Zeer zwakgebufferde vennen ook voor omvang en Zwakgebufferde vennen heeft een behoudsdoel voor omvang. Onder de Vogelrichtlijn heeft het gebied instandhoudingsdoelstellingen voor Roerdomp (5 broedpaar) en Woudaap (2 broedpaar), met voor beide soorten een behoudsdoel voor omvang en kwaliteit leefgebied. Daarnaast is het gebied aangewezen voor Kraanvogel als niet-broedvogel (behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie). Deze soort blijft in deze notitie verder buiten beschouwing.

Roerdomp en Woudaap zijn moerasvogels die in het Natura 2000-gebied alleen broed(d)en in moerassige zones langs de randen van de (zeer) zwakgebufferde vennen. De doelen voor beide broedvogels en de doelen voor de habitattypen (Zeer) Zwakgebufferde vennen lijken tegenstrijdig, omdat beide vogelsoorten geen broedvogels zijn van dergelijke vennen indien die in goede staat zouden verkeren (geen uitgestrekte rietranden). Zwakgebufferde vennen zijn (veelal) schaars begroeid, hebben kale of ijle vegetaties op de oevers met vooral pioniersoorten die kunnen gedijen onder oligotrofe omstandigheden. Dit is niet het typische broedgebied van beide reigerachtigen, die vooral in meer voedselrijke, hoger opgaande (riet)moerasvegetaties voorkomen. De aanwezigheid van beide vogelsoorten is waarschijnlijk te verklaren doordat eind jaren negentig als natuurherstelmaatregel eutroof water het Beuven in is gelaten om de toen optredende sterke verzuring tegen te gaan. Deze maatregel had een sterke rietontwikkeling als neveneffect (Provincie Noord-Brabant 2017[1], Van Hamersveld, 2023[2] en med. LVVN 2026). Meer recent is door zomerhoogwater (2016) een deel van de rietvegetatie afgestorven en zijn tevens opnieuw herstelmaatregelen getroffen ten gunste van de kwaliteit van de habitattypen (Van Hamersveld, 2023), waarmee de geschiktheid als broedgebied voor Woudaap verder afgenomen

(verdwenen) is en voor Roerdomp naar verwachting ook is afgenomen (Figuur 1). Van Woudaap is bijvoorbeeld in 2015 voor het laatst een territorium vastgesteld (Sovon, 2026[3]).

De aanwezigheid en aanwijzing van Roerdomp en Woudaap is daarmee gekoppeld aan een voor (Zeer) Zwakgebufferde vennen atypische vegetatie-ontwikkeling als gevolg van sterke eutrofiering. Met de herstelopgave voor de habitattypen (Zeer) Zwakgebufferde vennen is dit een aandachtpunt voor de instandhoudingsdoelstelling voor Roerdomp en Woudaap, omdat met habitatherstel het leefgebied van beide vogelsoorten verdwijnt of in ieder geval in oppervlak sterk afneemt en in kwaliteit minder geschikt wordt. Andersom kunnen de doelen voor beide broedvogelsoorten met het oog op het verslechteringsverbod de effectiviteit van het doorvoeren van maatregelen ten gunste van het herstel van de habitattypen (Zeer) Zwakgebufferde vennen beperken.

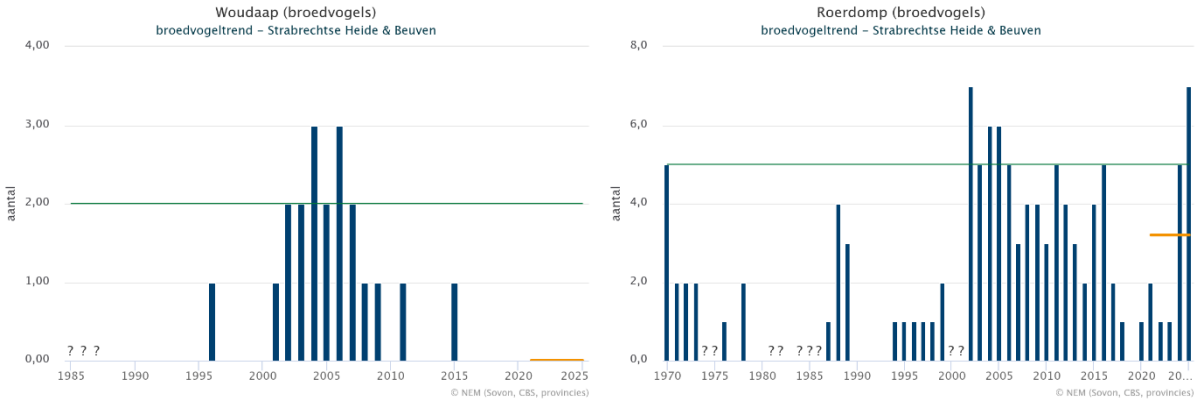

Figuur 1 Aantal territoria Woudaap en Roerdomp in Natura 2000-gebied Strabrechtse Heide & Beuven (Sovon, 2026).

Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux

Gelijktijdig speelt in het nabijgelegen Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux een andere ontwikkeling. Een deel van dit gebied, het Leenderbos, is op 24 maart 2000 aangewezen als Vogelrichtlijngebied en na aanmelding als Habitatrichtlijngebied in mei 2003 op 7 december 2004 door de Europese Commissie geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang. In het besluit van 4 juli 2013 zijn beide speciale beschermingszones aangewezen als Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied beperkt zich tot het zuidoostelijke bos- en heidegebied. De heide en het bos van De Plateaux en de Maplie en de beekdalen van de Run, Keersop, Dommel en Tongelreep, inclusief de (voormalige) visvijvers in het westen en noorden vallen alleen onder de Habitatrichtlijn (Figuur 2).

Het Natura 2000-gebied is niet aangewezen voor de broedvogels Roerdomp en Woudaap, terwijl beide soorten wel bestendig broeden in de (voormalige) visvijvers langs de Tongelreep (binnen de begrenzing van het Habitatrichtlijngebied) (bron: onder andere Sovon BMP-project en Heijnen 2021[4], Heuvel 2024[5], Heijnen 2025[6] en Heijnen 2026[7]).

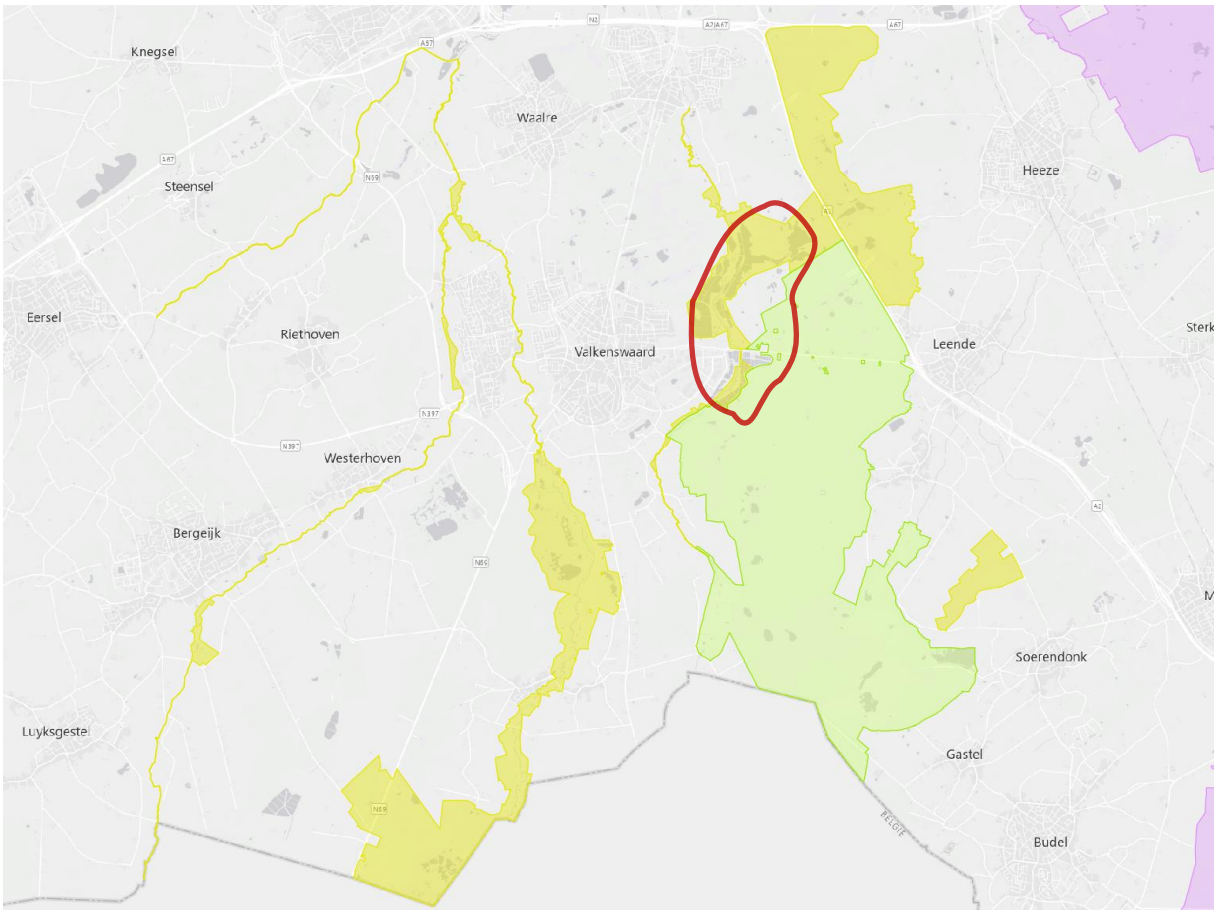

Figuur 2 Begrenzing Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux: Groen: Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebied, Geel: Habitatrichtlijngebied, Paars: Overige Natura 2000-gebieden (Natura2000.nl, 2026). De rode markering betreft het relevante gebied van de visvijvers met broedende Woudaap en Roerdomp in het Habitatrichtlijngebied.

Vraag

Gezien de zeldzaamheid van het habitattype Zwakgebufferde vennen, de onnatuurlijke ontwikkeling (ontstaan) van broedgebied van Woudaap en Roerdomp in het Natura 2000-gebied Strabrechtse Heide & Beuven en het verschijnen en de inmiddels min of meer duurzame aanwezigheid van beide broedvogelsoorten in de visvijvers bij Valkenswaard in het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux, wil het ministerie van LVVN onderzoeken of de instandhoudingsdoelstellingen van Roerdomp en Woudaap overgezet kunnen worden van het Natura 2000-gebied Strabrechtse Heide & Beuven naar het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux.

Om het doelaantal te bepalen, heeft het ministerie van LVVN aan Sovon gevraagd om inzichtelijk te maken wat de aantalsontwikkeling en het recente aantal broedparen is van Roerdomp en Woudaap in het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux, dus zowel in het Vogelrichtlijngebied als het gedeelte dat alleen als Habitatrichtlijngebied is aangewezen. Aangenomen wordt, mede ondersteund op basis van de landschappelijke inrichting en beschikbaar leefgebied (zie ook Kader 1) dat hiermee het belangrijkste deel van het (potentiële) broedgebied van de omgeving meegewogen wordt en uitbreiding van een Natura 2000-gebied niet aan de orde is. Dit zou betekenen dat een deel van het Natura 2000-gebied dat nu alleen als Habitatrichtlijngebied begrensd is, ook wordt begrensd als Vogelrichtlijngebied. Hierbij is ook gekeken naar de beken in het zuiden en westen van het Habitatrichtlijngebied. Door hermeandering van delen van de beeklopen komt de huidige Habitatrichtlijnbegrenzing niet meer overeen met de loop van deze beken. De begrenzing wordt in de toekomst nog aangepast en vooruitlopend hierop is nagegaan of dit voor Woudaap en Roerdomp relevant is. Dat is echter niet het geval, op deze plekken

zijn geen territoria bekend van beide soorten, waardoor alleen naar de populatie/het broedgebied binnen de Natura 2000-begrenzing gekeken wordt. Tot slot, naast het bolwerk in de visvijvers zijn ook uit het overige gedeelte van het Habitatrichtlijngebied incidenteel waarnemingen van Roerdomp, ook als mogelijke broedvogel. Het gaat hierbij vooralsnog om recente en min of meer incidentele waarnemingen en niet om bestendig voorkomen, zoals uit het grensgebied bij De Plateaux (waar in België langs de Dommel wel meer registraties zijn). De verdere analyse richt zich als gevolg alleen op het gebied van de visvijvers (Figuur 2).

Kader 1 Draagkracht en dichtheid leefgebied Woudaap

Sovon heeft in 2024 de webapplicatie GALERIDA (Geo-web Applicatie LEefgebied Referentie Informatie Dichtheden Avifauna) ontwikkeld waarmee inzicht gegeven wordt in de kwaliteit van leefgebieden van (een selectie van) vogelsoorten aan de hand van enerzijds actuele dichtheden (landelijk bepaald voor het leefgebied, gebaseerd op actuele vogeltellingen) en anderzijds referentiedichtheden (gebaseerd op leefgebieden met optimale omstandigheden en/of historische gegevens). De applicatie kan worden gebruikt om snel inzicht te krijgen in de ligging en omvang van bestaande leefgebieden van soorten in een regio of provincie. Tevens kan de referentiedichtheid per soort voor leefgebieden in een provincie worden ingezien. Dit geeft gecombineerd inzicht in de opgave en mogelijkheden voor herstel van een vogelpopulatie. Door de verdeling over de leefgebieden geeft het daarbij de informatie waar de beste potenties liggen, doordat de dichtheden gekoppeld zijn aan een oppervlak.

Woudaap is een van de soorten die op dit moment in GALERIDA is opgenomen. Een eerste analyse van het leefgebied van Woudaap in Noord-Brabant geeft het beeld dat in het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux enig oppervlak aanwezig is, met name in het noordwestelijke deel rondom de visvijvers (het deel dat nu begrenst is als Habitatrichtlijngebied). Op basis van de referentiedichtheden en het oppervlak (potentieel) leefgebied gaat het om een draagkracht voor enkele territoria in het Natura 2000-gebied. Omdat dit alleen de potentie weergeeft van het aantal territoria in het type leefgebied, moet de daadwerkelijke waarde van het gebied voor Woudaap (aanwezigheid en het aantal broedparen) nader uitgewerkt worden op basis van lokale tel- en trendgegevens.

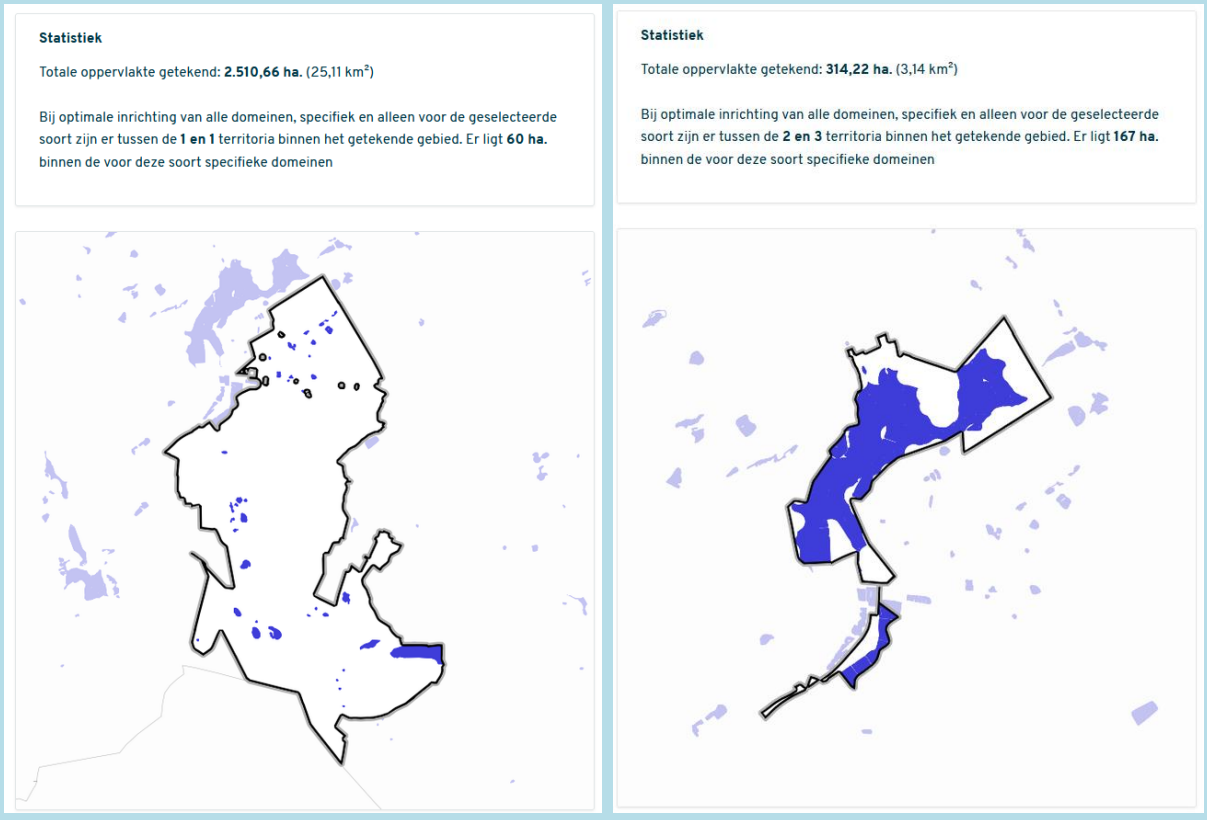

Uitsnede resultaat GALERIDA en leefgebied Woudaap in Noord-Brabant. Woudaap heeft als leefgebied Plas en moeraslandschap van de zandgronden. Links geeft een uitsnede weer van het bestaande Vogelrichtlijngebied en Rechts de beoogde uitbreiding van een deel van het alleen als habitatrichtlijngebied begrensde deel. (Bron: GALERIDA, Sovon, 2026[8]).

De exacte aanpassing van begrenzing van het onder de Vogelrichtlijn relevante deel van het Natura 2000-gebied wordt nader bepaald. Dit zal beperkt blijven tot het deel dat broedgebied is van beide reigerachtigen. Grofweg is dit het gebied tussen het Vogelrichtlijngebied, de Rijksweg A2 en de gemeentegrens Valkenswaard-Waalre.

Bijkomend moet voor het nieuw te begrenzen Vogelrichtlijngebied ook bepaald worden hoeveel broedparen aanwezig zijn van de al aangewezen vogelsoorten (Boomleeuwerik, Nachtzwaluw en Roodborsttapuit) en moet dit aantal opgeteld worden bij het bestaande doel.

AANTAL BROEDPAREN

Bronnen en telgegevens

De visvijvers bij Valkenswaard worden al langere tijd onderzocht in het kader van het landelijk meetnet Broedvogels (NEM). Het gebied is verdeeld in drie telgebieden: *3589 Visvijvers-Zuid & Leenderbos*, *7536 Valkenswaardse Visvijvers-Oost* en *8651 Valkenhorst West (Noord van Leenderweg)* (Figuur 3). Het deelgebied ten zuiden van de N396 is jaarlijks geteld. Beide telgebieden aan de noordzijde zijn in verschillende jaren volledig onderzocht op broedvogels, maar nooit gezamenlijk in één jaar, waardoor voor een totaalschattingen de jaren worden gecombineerd. Daarnaast zijn ook telgegevens beschikbaar van het Vogelrichtlijngebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Gezamenlijk levert dit een aantal op dat aanwezig is in het voor de vraag relevante deel van het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux.

Aantal territoria

In onderstaande tabellen (Tabel 1 tot en met Tabel 5) is per deelgebied per jaar het aantal territoria weergegeven, gebaseerd op de hierboven genoemde tellingen van Sovon. In de tabellen van Roerdomp en Woudaap (Tabel 1 en Tabel 2) is naast de gegevens van de drie telgebieden het aantal in het bestaande Vogelrichtlijngebied weergegeven en is een regel opgenomen met de schatting voor het totaal aantal in het Natura 2000-gebied. Dit is het huidige Vogelrichtlijngebied plus het deel van het Habitatrichtlijngebied dat ook als Vogelrichtlijngebied begrensd wordt bij de toewijzing van Roerdomp en Woudaap aan het gebied. Dit totaal aantal kan gebruikt worden voor het bepalen van het doelaantal voor beide soorten. In de tabellen voor de drie broedvogels Nachtzwaluw, Boomleeuwerik en Roodborsttapuit (Tabel 3,

Tabel *4* en Tabel 5) is naast de telgegevens uit de twee noordelijke telgebieden een regel opgenomen met de schatting voor het aantal in dit deel van het Habitatrichtlijngebied[i]. Het zuidelijke telgebied [3589] is voor deze drie soorten niet apart opgenomen, het leefgebied van deze soorten valt al geheel binnen het bestaande Vogelrichtlijngebied. Het weergegeven aantal kan gebruikt worden voor het bepalen met hoeveel het bestaande doelaantal moet worden uitgebreid.

[i] Eventuele territoria van de al aangewezen drie broedvogelsoorten elders in het Habitatrichtlijngebied zijn hiervoor niet relevant.

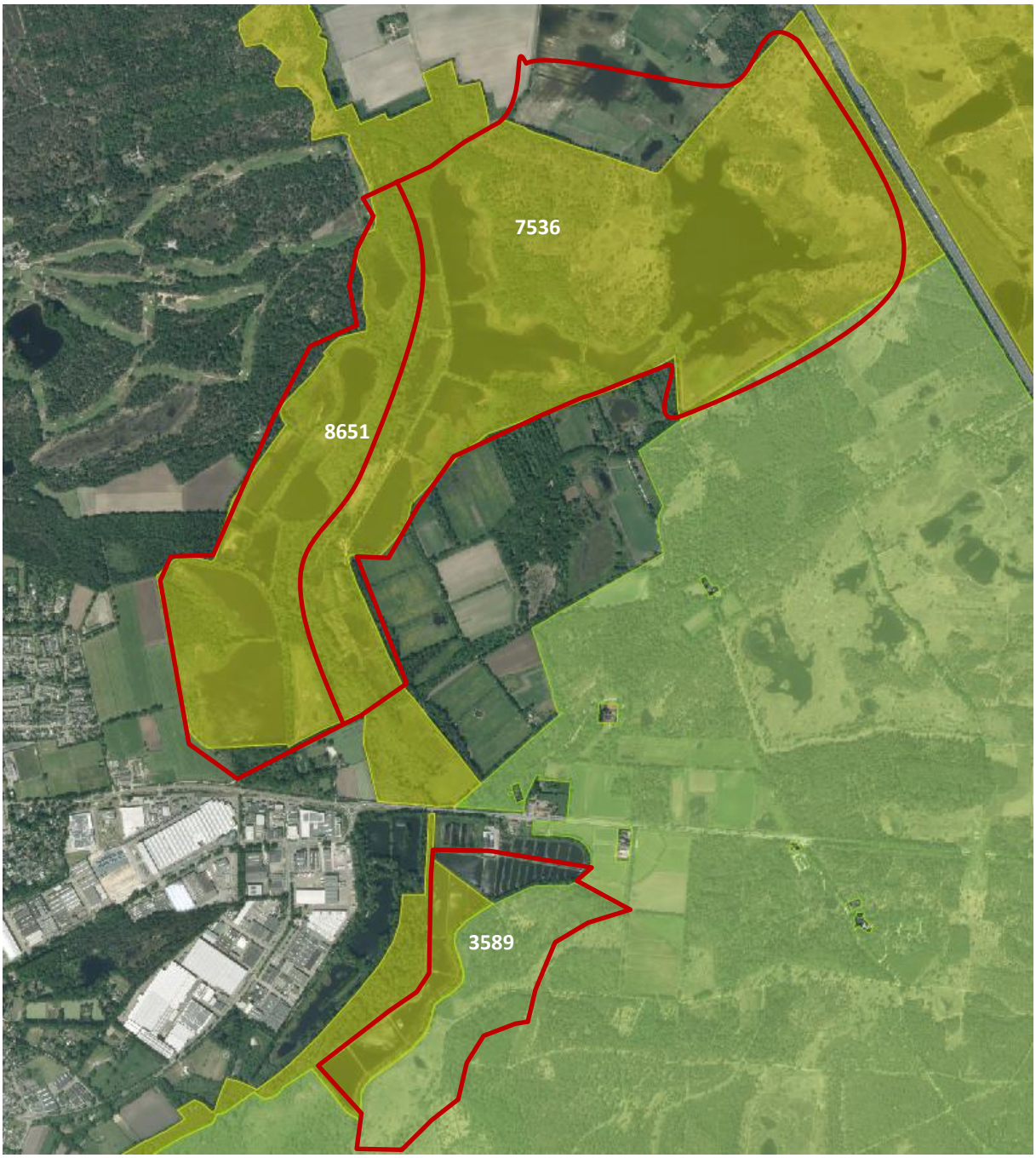

Figuur 3 Detail begrenzing Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux en begrenzing vogeltelgebieden. Groen: Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebied, Geel: Habitatrichtlijngebied. Rode lijnen: begrenzing telgebieden.

Tabel 1 Aantal territoria van Roerdomp in het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Een getal tussen haakjes is een minimumaantal, een + betekent aanwezig, aantal onbekend, de [b] betekent wel in het telgebied, maar buiten de Natura 2000-begrenzing. VR-gebied L, GH & DP is het huidige Vogelrichtlijngebied, Natura 2000-gebied betreft het Vogelrichtlijngebied aangevuld met het Habitatrichtlijngebied dat relevant is voor Roerdomp en Woudaap met daarbij het geschatte totaalaantal.

Gebied	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Visvijvers-Zuid & Leenderbos [3589]	0	0	0	1	0	2	0	1[b]	1[b]	1	
Valkenswaardse Visvijvers-oost [7536]	3	(1)	(1)	5	(2)	7	6	(3)	(4)	7	(5)
Valkenhorst west [8651]			4			4			4		
VR-gebied L, GH & DP	(2)	(1)	+	+	+	+	(1)	(3)	+	(2)	3
Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux						13					

Tabel 2 Aantal territoria van Woudaap in het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Een getal tussen haakjes is een minimumaantal. VR-gebied L, GH & DP is het huidige Vogelrichtlijngebied, Natura 2000-gebied betreft het Vogelrichtlijngebied aangevuld met het Habitatrichtlijngebied dat relevant is voor Roerdomp en Woudaap met daarbij het geschatte totaalaantal.

Gebied	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Visvijvers-Zuid & Leenderbos [3589]	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	
Valkenswaardse Visvijvers-oost [7536]	1	+	(1)	3	4	4	1	+	(1)	3	+
Valkenhorst west [8651]			3	2		2		(1)	0		
VR-gebied L, GH & DP	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(1)	+	+	(0)	+	(0)
Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux								3			

Tabel 3 Aantal territoria van Nachtzwaluw in het relevante deelgebied van het Habitatrichtlijngebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Een getal tussen haakjes is een minimumaantal. Het gemiddelde aantal is het gemiddelde aantal van de zes recenten seizoenen (2020-2025).

Gebied	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Valkenswaardse Visvijvers-oost [7536]	4	(0)	(0)	4	(0)	3	3	2	(1)	2	(0)
Valkenhorst west [8651]			0			0			0		
Gemiddeld aantal HR-deelgebied								2			

Tabel 4 Aantal territoria van Boomleeuwerik in het relevante deelgebied van het Habitatrichtlijngebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Een getal tussen haakjes is een minimumaantal. Het gemiddelde aantal is het gemiddelde aantal van de zes recenten seizoenen (2020-2025).

Gebied	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Valkenswaardse Visvijvers-oost [7536]	1	(0)	(1)	5	(0)	(1)	6	(2)	(1)	9	(0)
Valkenhorst west [8651]			0			0			0		
Gemiddeld aantal HR-deelgebied								3			

Tabel 5 Aantal territoria van Roodborsttapuit in het relevante deelgebied van het Habitatrichtlijngebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux. Een getal tussen haakjes is een minimumaantal. Het gemiddelde aantal is het gemiddelde aantal van de zes recenten seizoenen (2020-2025).

Gebied	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Valkenswaardse Visvijvers-oost [7536]	6	(0)	(0)	5	(0)	(0)	5	(0)	(1)	7	(0)
Valkenhorst west [8651]			0			0			0		
Gemiddeld aantal HR-deelgebied								3			

Bepaling draagkracht

Omdat niet van elk jaar een vlakdekkende inventarisatie beschikbaar is, zijn als aanvulling de telgegevens geraadpleegd van de Vogelwerkgroep De Kempen die veel inventarisaties in het beoogde gebied uitgevoerd hebben. Dit betreft onder andere de veldgegevens, omdat soms wel waarnemingen gedaan zijn van Woudaap of Roerdomp, maar deze niet voldoen aan de BMP-territoria-criteria waardoor ze niet in de eindgegevens terecht komen. Het kan dan gaan om losse waarnemingen, een te laag aantal door ongunstige telomstandigheden, teldekking et cetera. Beide soorten en met name Woudaap zijn notoir lastig te inventariseren. Dit resulteert in een minimumaantal of, wanneer de gegevens te ontoereikend zijn voor een aantalsbepaling maar wel zekerheid is over de aanwezigheid van de soort, als 'aanwezig'.

Voor het inschatten van de draagkracht van het Natura 2000-gebied (VR-gebied plus deel HR-gebied) voor de vijf broedvogelsoorten wordt gekeken naar het gemiddelde aantal over de afgelopen zes jaar

(2020-2025). Omdat niet elk jaar alle gebieden geteld zijn, is hiervoor een gecombineerde aantalsschatting gehanteerd. Deze schatting is gebaseerd op de som van het daadwerkelijk aantal vastgestelde territoria, het minimaal vastgestelde aantal, inclusief categorie 'aanwezig' en een interpolatie voor de jaren die niet geteld zijn op basis van eerdere/andere jaren waar wel gegevens van zijn (Kader 1).

Voor Roerdomp en Woudaap gaat het om een nieuwe instandhoudingsdoelstelling en vormt de waarde de minimale draagkracht voor het hele (relevante deel van het) Natura 2000-gebied. Voor Nachtzwaluw, Boomleeuwerik en Roodborsttapuit gaat het om het gemiddelde aantal in het Habitatrichtlijngebiedsdeel, als toevoeging aan de bestaande draagkracht van het Vogelrichtlijngebied.

Samengevat geeft dit de volgende waarden als minimale of aanvullende draagkracht voor het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux:

- Roerdomp: 13
- Woudaap: 3
- Nachtzwaluw: +2
- Boomleeuwerik: +3
- Roodborsttapuit: +3

Kader 1. Voorbeeld bepaling totaal aantal territoria Roerdomp.

In telgebied Oost is het gemiddelde aantal territoria over de periode 2020-2025, uitgaande van het minimum aantal, 5,3 territoria. Omdat in de jaren waarvan wel een volledige telling beschikbaar is, het aantal territoria structureel hoger ligt dan de minimale schatting van de niet volledige jaren (6 en 7 territoria), is deze waarde naar boven afgerond. In telgebied West zijn minder tellingen en schattingen, maar is het aantal dat wel bekend is stabiel met 4 territoria. In telgebied Zuid ligt het aantal gemiddeld op 0,8 territorium. Opmerking hierbij is dat in twee jaar het gaat om een territorium in het meest noordelijke deel, net buiten de Natura 2000-begrenzing. Omdat het gaat om territoria en niet om exacte broedlocaties en de relatief matige geschiktheid van het noordelijk deel, zal een deel van het functionele leefgebied van het territorium naar verwachting ook binnen de Natura 2000-begrenzing vallen. Voor het Vogelrichtlijngebied zijn geen volledige tellingen beschikbaar en gaat het om een minimaal aantal. Wanneer voor de categorie 'aanwezig' uitgegaan wordt van 1 territorium, is het gemiddelde over de periode 2020-2025 1,8 territoria. Ook hier geldt dat de bekende waarden om een minimaal aantal gaat en is het gemiddelde naar boven afgerond naar 2 territoria. De vier gebieden hebben gezamenlijk gemiddeld minimaal 13 territoria. Een meer progressieve inschatting, wanneer uitgegaan wordt van de maxima per deelgebied, komt uit op 16 territoria. Dit aantal is echter nooit gezamenlijk vastgesteld, wat zou kunnen leiden tot een overschatting.

LITERATUUR

[1] Provincie Noord-Brabant 2017. Gebiedsanalyse Strabrechtse Heide & Beuven (137). Provincie Noord-Brabant 's Hertogenbosch.

[2] Van Hamersveld, I. 2023. Natuurdoelanalyse 137 Strabrechtse Heide & Beuven. Projectnummer 30123132. Arcadis Rotterdam

[3] https://stats.sovon.nl/stats/gebied/1000137

[4] Heijnen, T. 2021. De Woudaap in de Kempen. Blauwe Klauwier 47(1) 112-122

[5] Heuvel, R. van den 2024. Territoria Beuven 2015-2024. Eigen uitgave

[6] Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2) 82-116

[7] Heijen, T. 2026. Roerdomp en Woudaap Visvijvers Valkenswaard (gegevens Tom Heijnen 26-2-2026)

[8] Sovon 2026. GALERIDA https://portal.sovon.nl/kaarten/referentiedichtheden/index/13350/10. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.